

ХУДУДЛАРНИНГ ТУРИЗМ ИНФРАТУЗИЛМАСИ ВА УЛАРДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ ЖИХАТЛАРИ

Г.Раджабова

Тобора глобаллашиб, мамлакатлараро иқтисодий интеграция кучайиб бораётган жаҳон хўжалигининг бугунги ўзига хос босқичини туризмни фаол ривожлантириш муаммоларидан ажралган ҳолда тасаввур қилиб бўлмайди. Чунки туризмни иқтисодиётнинг алоҳида, бошқа тармоқ ва соҳалардан ажралган ҳолда қараш мумкин эмас.

Диссертация ишида биз туризмга йўналтирилган инвестицион ресурслар иқтисодий самарадорлигини ошириш билан боғлиқ муаммоларни тадқиқ этишда масаланинг 2 та муҳим жиҳатига катта эътибор қаратдик. Биринчидан, туризм мураккаб ижтимоий-иқтисодий воқелик сифатида иқтисодиётнинг деярли барча соҳа ва тармоқларига, уларнинг ҳолати ва ривожланиш суръатларига бевосита ва билвосита, у ёки бу даражада таъсир кўрсатади. У асосий макроиқтисодий кўрсаткичларни шакллантиришнинг муҳим омили бўлиб хизмат қилади, уларнинг динамикасини белгилашда фаол иштирок этади. Иккинчидан, туризмнинг ўзи миллий иқтисодиётнинг мустақил тармоғи ва унинг ажралмас таркибий қисми сифатида барча тармоқ ва соҳаларнинг кучли таъсири остида, уларнинг бевосита ёрдами воситасида амал қилади ва ривожланади, ўз олдида турган мақсад ва мураккаб вазифаларни бажаради.

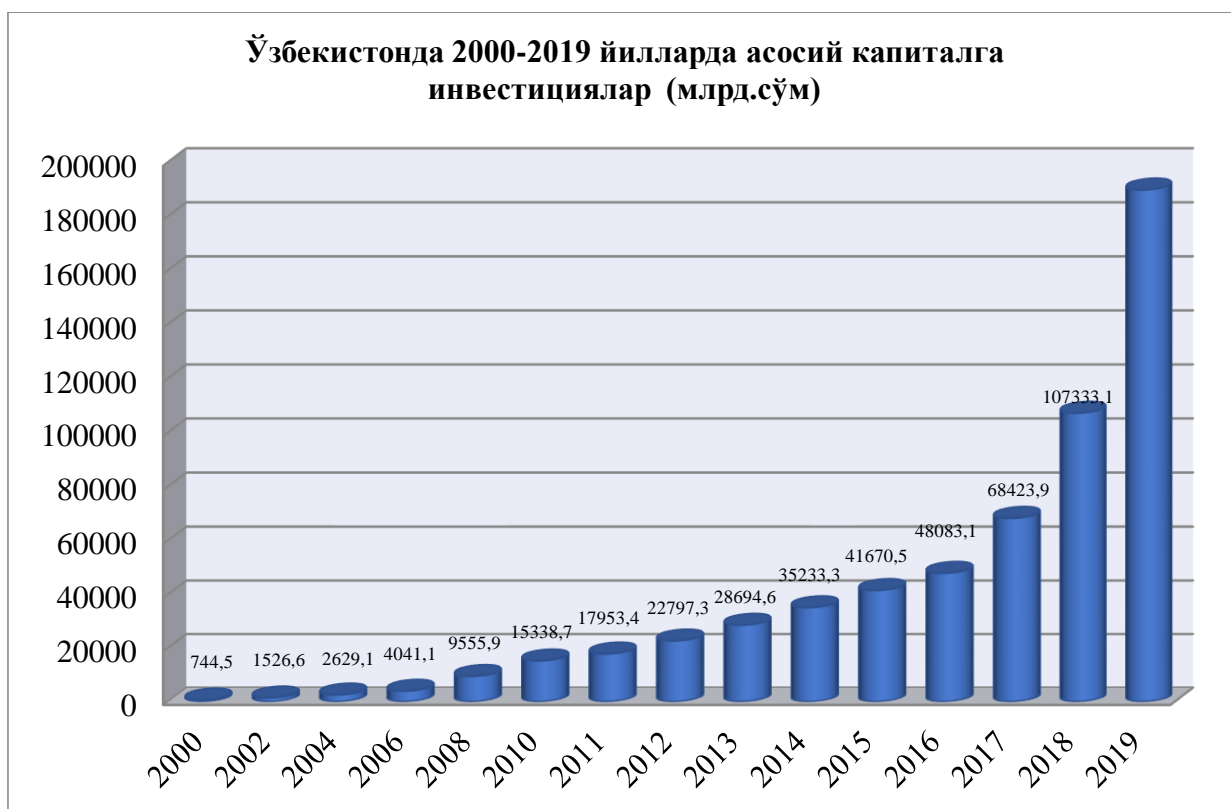
Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда, туризмда кечаётган инвестицион жараёнларни, соҳага йўналтирилган инвестицион ресурсларнинг ҳолати ва уларнинг ривожланиш тенденцияларини ҳам 2 жиҳатдан, яъни туризмнинг миллий иқтисодиётга, унинг асосий макроиқтисодий кўрсаткичларига таъсири, аҳамияти, роли нуқтаи назаридан, иккинчидан эса туризмда инвестицион ресурсларнинг ҳолати, ривожланиш тенденциялари ва фойдаланиш самарадорлигига таъсир кўрсатувчи омилларни аниқлаш ва таҳлил қилиш орқали ёндашишга ҳаракат қилдик.

Туризм соҳасини ривожлантириш учун қанча инвестицион ресурслар йўналтирилиши керак, бозор иқтисодиёти шароитида соҳанинг ушбу ресурсларга бўлган умумий эҳтиёжларини қондиришда экстенсив ва интенсиф омилларнинг улуши қанча бўлиши керак, ресурслардан қандай оқилона фойдаланиш мумкинлиги тўғрисидаги долзарб муаммоларнинг ечимини топиш учун авваламбор амалиётдаги аҳволни атрофлича ўрганишимиз, чуқур ва ҳар томонлама таҳлил қилишимиз, вазиятни объектив баҳолашимиз лозим бўлади.

Амалга оширилган таҳлил натижалари Ўзбекистонда инвестицион фаолиятни ривожлантириш миллий иқтисодиётни юксалтиришнинг муҳим омили сифатида қаралади ва уни тез суръатлар билан ўстириб бориш сиёсатига амал қилинади (2.1.1-расм). Расмий статистик маълумотларга кўра, фақат 2019 йилда Ўзбекистонда асосий капиталга инвестицияларнинг ЯИМдаги улуши олдинги 2018 йилга нисбатан 7,1 фоизга кўтарилди ва 37,1 фоизни ташкил этди

(ушбу кўрсаткич 2010 йилда 24,6 фоизга тенг бўлган).¹ Айти пайтда Қозоғистонда асосий капиталга инвестицияларнинг мамлакат ЯИМдаги улуши 14,0 фоизни,² Россияда 23 фоизни³ ташкил этган.

Айниқса, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 3 февралдаги “Инвестицион ва инфратузилмавий лойиҳалари рўйхатини шакллантириш тўғрисида”ги 3507-сонли Қарорига асосан Давлат ривожланиш дастурига киритилган йирик лойиҳаларнинг амалга оширилиши натижасида йиллар давомида асосий капиталга инвестицияларнинг юқори ўсиш суръатларига эришилмоқда. Республикада ижтимоий соҳа ва иқтисодиётни ривожлантириш учун барча молиялаштириш манбалари ҳисобидан 2019 йилда 189924,3 млрд. сўм асосий капиталга инвестициялар ўзлаштирилди, бу эса 2018 йилга нисбатан 177,0 фоизни ташкил этди. 2018 йилда эса ушбу кўрсаткич 107333,1 млрд. сўм ёки 2017 йилга нисбатан 157,0 фоиз асосий капиталга инвестициялар ўзлаштирилди.⁴ 2.1.1-расм маълумотларига асосланиб, асосий капиталга инвестицияларни ўзлаштириш ҳамда инвестицияларнинг ўсиш суръати йилдан-йилга ошиб бораётганлигини кузатишимиз мумкин.

2.1.-расм. Ўзбекистонда 2000-2019 йилларда асосий капиталга инвестициялар⁵

¹ Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари. [Электрон ресурс]. – Кириш йўли: <http://lex.uz>

² Инвестиции в основной капитал в Казахстане выросли на 14 %. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ru.sputniknews.kz>

³ Росстат опубликовал первую оценку роста экономики в 2019 году. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.vedomosti.ru>

⁴ Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари. [Электрон ресурс]. – Кириш йўли: <http://lex.uz>

⁵ Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитасининг 2000-2019 йиллар маълумотлари. [Электрон ресурс]. – Кириш йўли: <http://lex.uz>

Лекин Ўзбекистонда асосий капиталга инвестицияларнинг ЯИМдаги улуши юқори бўлишига қарамасдан, унинг мутлақ миқдори ЯИМ ҳажмининг камлиги оқибатида катта салмоққа эга эмас. Хулосамизнинг далили сифатида, аҳоли жон бошига инвестициялар бўйича таққослама таҳлил натижаларини келтирмақчимиз. 2019 йил маълумотларига асосан, асосий капиталга инвестицияларнинг аҳоли жон бошига нисбатан ўртача миқдори 565580,0 сўмни ёки 584,0 АҚШ долларини⁶ ташкил этган бўлса, у Россияда 131645,0 рублни ёки 1843,0 АҚШ долларини,⁷ Қозоғистонда эса 661504,0 тенге ёки 1653,0 АҚШ долларини⁸ ташкил этган.

Хулоса шундан иборатки, Ўзбекистонда асосий капиталга инвестицияларнинг ЯИМдаги улуши Россия, айниқса Қозоғистонга нисбатан сезиларли даражада юқори бўлишига ва у нисбатан тезроқ ўсиш тенденциясига эга бўлишига қарамасдан, ушбу муҳим кўрсаткични аҳоли жон бошига нисбатан миқдорини ҳисобга олсак, бизда миллий иқтисодиётга инвестициялар қониқарсиз даражада эканлиги тўғрисида рақамлар билан исботланган хулосалар чиқаришимиз мумкин бўлади. Ўзбекистонда 2019 йилда аҳоли жон бошига асосий капиталга инвестициялар (584,0 АҚШ долл.) Россия кўрсаткичига нисбатан 3,2 марта, қўшни Қозоғистон Республикасига нисбатан 2,8 марта кам эканлигининг гувоҳи бўламиз. Агар миллий иқтисодиётнинг ўсиш имкониятлари асосий капиталга инвестицияларнинг ЯИМдаги улуши билан эмас, балки унинг мутлақ миқдори ва аҳоли жон бошига ўртача кўрсаткичлари билан белгиланишини ҳисобга олсак, Ўзбекистонда миллий иқтисодиётни инвестициялашда жиддий муаммолар мавжудлигини ва бу муаммолар туризм соҳасини инвестицион ресурслар билан таъминлашда ҳам ўз таъсирини кўрсатмаслиги мумкин эмаслигини хулоса сифатида таъкидламоқчимиз.

Туризм соҳасига йўналтирилган ресурсларнинг ҳажми, унинг ўсиш суръатлари, биринчи навбатда, мамлакат миллий иқтисодиётига йўналтирилган ялпи инвестициялар ҳажми, иккинчи томондан, тармоқнинг ривожланишига йўналтирилган инвестицияларнинг миллий иқтисодиётнинг ялпи инвестициялардаги улуши билан белгиланади. Шунга кўра, кейинги йилларларда Ўзбекистонда миллий иқтисодиётга умумий инвестицияларнинг ўсиш суръатларини, уларнинг ЯИМ таркибидаги улушининг ўзгаришларини, аҳоли жон бошига инвестицияларнинг динамикасини таҳлил қилдик.

⁶ 2019 йил 189,9 трлн. сўм асосий капиталга инвестициялар ўзлаштирилди. Давлат статистика қўмитаси маълумотлари асосида муаллиф томонидан ҳисобланган.

⁷ “Инвестиции в РФ в 2019 году выросли на 1,7 процентов”. Россия Федерациясининг расмий статистик маълумотлари асосида муаллиф томонидан ҳисобланган.

⁸ “Инвестиции в основной капитал: обзор за 2019 год”. Қозоғистоннинг расмий статистик маълумотлари асосида муаллиф томонидан ҳисобланган.